

NEMZETI EREKLYEHELY

2006. július 6-án *Nemzeti Erekllyehely* névvel állandó kiállítás nyílt az Országos Széchényi Könyvtár főbejárati szintjén. A külön erre a célra kialakított helyiségben évente négy, nemzeti öntudatunk szempontjából kiemelkedő jelentőségű dokumentum kerül bemutatásra. Számos európai nemzeti könyvtárban létezik hasonló, népszerű kiállítási forma. A *Nemzeti Erekllyehely* létrejöttében nagy szerepe volt annak az erősödő társadalmi igénynek, hogy az állampolgárok gyakrabban és eredetiben is láthassák a magyar művelődéstörténet kiemelkedő darabjait. Megnyitása óta a kiállítóterben a következő kincseket mutattuk be.

PHILOSTRATUS-KORVINA

Az egyik leggazdagabban díszített korvinában (Cod. Lat. 417.) található művek szerzője/szerzői a Lémnos

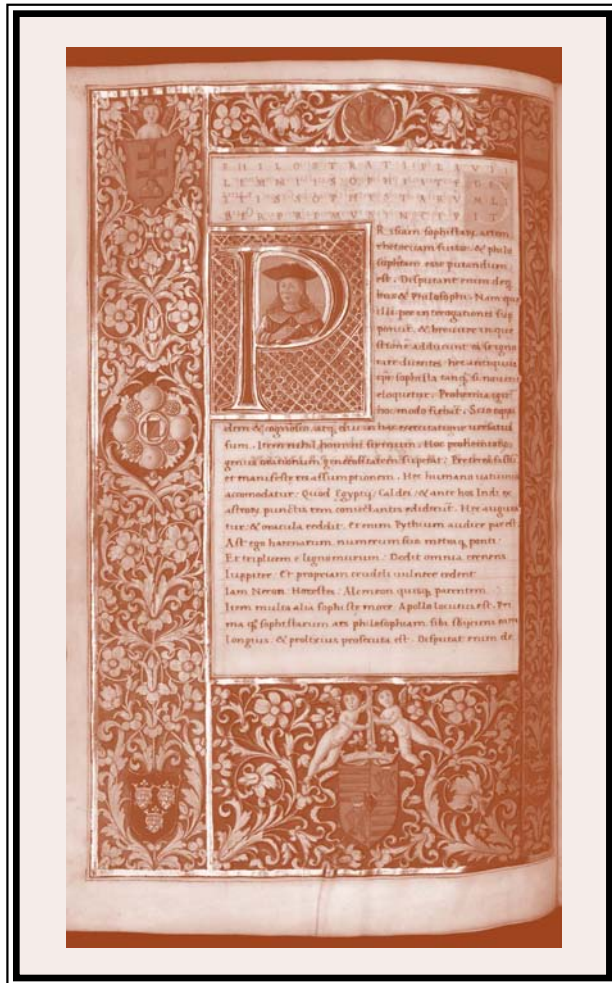
szigetéről származó Philostratos család tagjai voltak (2–3. század), életükről és a köztük fennálló rokonsági viszonyokról nem tudunk pontosabb adatokat. Az első munka a Trója alatt szereplő hősök jellemrajza, tetteik elbeszélése. A második görög és római tudósok, szónokok élete, a harmadik mű szerelmes leveleket tartalmaz, az utolsó egy nápolyi képtár 34 festményének leírása. Mindegyik munkát Mátyás király udvari humanistája és történetírója, Bonfini fordította latinra. A kódex illuminálása Firenzében készült Boccardino il Vecchio műhelyében.

A korvinát 1513-ban Johannes Gremper, bécsi humanista szerezte meg II. Ulászlótól, tőle Johannes Cuspinianushoz, majd Johannes Fabrihoz került. Az Österreichische Nationalbibliothekből a velencei egyezmény keretében 1932-ben került az Országos Széchényi Könyvtárba. A kiállítást Zsupán Edina rendezte.

CHRONICA HUNGARORUM.

AZ ELSŐ MAGYARORSZÁGON NYOMTATOTT KÖNYV

Az első Magyarországon nyomtatott könyv Hess András budai műhelyében látott napvilágot 1473-ban. Gutenberg 42 soros Bibliájának elkészülte után mintegy két évtizeddel a nyomdászat ilyen korai (bár nem hosszú életű) magyarországi megjelenése figyelemreméltó eseménynek számít. Hess kiadványát csak a német nyelvterületen, Itáliában, Franciaországban és Németalföldön készült nyomtatványok előzték meg. Hess 1471-ben érkezhetett hazánkba és 1472 nyarán kezdhetette meg a Budai Krónika néven is ismert mű elkészítését. A munka tíz hónapig tartott. Hess nyomdászati ismereteket és öntött betűket hozott magával. Papírt valószínűleg Vitéz János prímás támogatásával szerzett a Velencei Köztársaság területéről. A berendezést nyilván helyi iparosok segítségével állította össze, és a szedést maga végezhette. Valószínűleg egyszemélyes műhellyel rendelkezhetett. A Magyarok Krónikája (*Chronica Hungarorum*) több történeti mű összeolvasztása révén jött létre. Első része egy 14. századi krónikakompozíció, amely a hun történetet is magába foglalva a magyarok történetét a honfoglalástól Károly Róbert uralkodásáig, egész pontosan 1334-ig tárgyalta. A Budai Krónika második szövegegysége Károly Róbert uralkodásának végét, az 1335–1342 közötti

korszak eseményeit, a király temetésének leírását tartalmazza. A harmadik egység Nagy Lajos király történetét taglalja trónra lépte és halála között (1342–1382). A negyedik egység az 1382-től 1468-ig tartó időszak (Nagy Lajos halála és Hunyadi Mátyás moldvai hadjárata között eltelt évek) uralkodóival kapcsolatos adatait és családi vonatkozásait ismerteti. A kiállítást Ekler Péter rendezte.

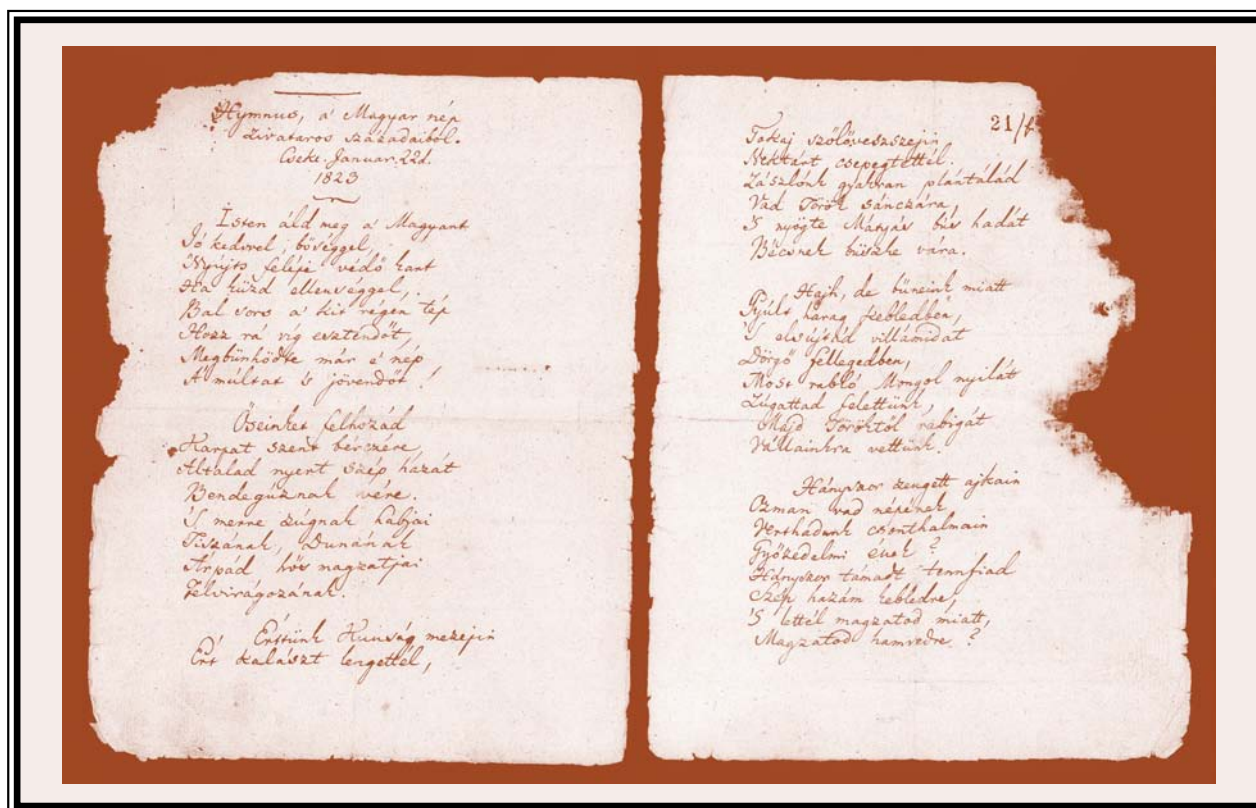
HIMNUSZ

Magyarországon a 18. század végéig többnyire az egyházi népénekekből választották ki azokat a közösségi énekeket, amelyek az ünnepélyes alkalmak néphimnuszának szerepkörét töltötték be. A 19. század elejétől az osztrák kormányzat egységesen Joseph Haydn császárhimnuszát szerette volna meghonosítani az állami ünnepeken, de a „Gott erhalte” nemzeti nyelvű változata a Haydn-dallam szépsége ellenére sem tudott tartósan meggyökeresedni. A reformkor hazafias légkörében a Nemzeti Színház igazgatója két nyilvános zeneszerzői pályázatot is hirdetett magyar szövegű és dallammintázatú néphimnusz életre hívására, Vörösmarty Szózatának és Kölcsey Hymnusának megzenésítésére. A pályanyertes alkotások – Egressy Béni Szózata és Erkel Himnusza – rövid idő alatt elterjedtek az országban, s Erkel remekműve a kiegyezés korára az

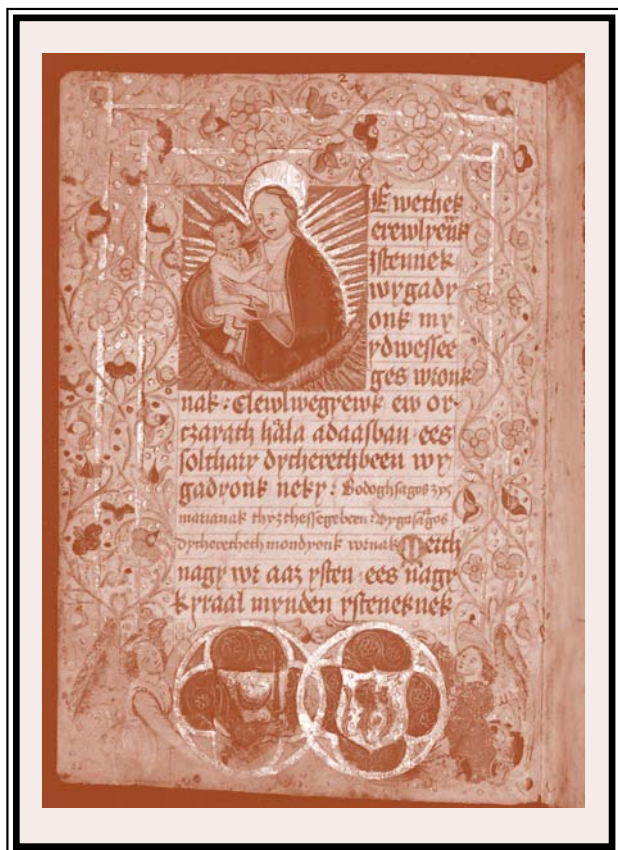
egész magyar nyelvterület énekelt himnuszává vált. Napjaink legismertebb nagyzenekari változata 1938-ban keletkezett Dohnányi Ernő hangszerelésében. A Himnusz jogállása 1989-ben nyert megnyugtató törvényi rendezést – amikor ma halljuk és közösen énekeljük, zenei örökségünk nemzedékeken át megőrzött, megtartó erjű nemes hagyományát tiszteljük benne. A himnusz-történeti kiállítás – középpontjában Erkel Ferenc Kölcsey versére komponált zeneművével – a Zeneműtár Joseph Haydn-, Erkel Ferenc- és Dohnányi Ernő-gyűjteményének legbecesebb darabjait mutatta be. A kiállítást Szőnyiné Szerző Katalin, Rózsáné Kelemen Éva és Illyés Boglárka rendezte.

FESTETICS-KÓDEX

A Festetics-kódexet 1493 körül másolták a pálosok nagyvászonyi kolostorában, amelyet Kinizsi Pál alapított egy évtizeddel korábban, 1483-ban. A kódex magyar nyelvű imádságoskönyv, amely a magánáhitatot szolgálja, szemben a mise vagy a zsolozsma keretében közösségben végzett imádsággal. A különböző szerzetesrendekhez köthető nyelvemlék-kódexeinket elsősorban apácák számára állították össze, ugyanakkor ismerünk világiak magánhasználatára írt köteteket is. Ilyen a Festetics-kódex is: Kinizsi Pál felesége, Magyar Benigna számára készült. Kéziratunk történetéhez

szorosan kapcsolódik egy másik magyar nyelvű imádságoskönyv, a Czech-kódex. Ezt szintén a vázsonyi pálosok másolták Magyar Benigna számára 1513-ban. Mindkét kötet kisméretű, ami rendeltetésükkel magyarázható: mivel mindennapi, egyéni használatra készültek, fontos volt, hogy tulajdonosuk könnyen magánál hordhassa őket. A két könyv arról tanúskodik, hogy Kinizsi Pál felesége – férjével ellentétben – tudott olvasni. A Festetics-kódex Szűz Mária kis zsolozsmája és a magánáhitatot szolgáló imádságok mellett az Itáliából kiinduló humanizmus meghatározó alakjának, Petrarcának hét bűnbánati zsoltárát, valamint János evangéliumának elejét tartalmazza. A kötet nyelvemlék voltán felül díszítettsége miatt is becses emlékünke: a reneszánsz stílusú illumináció annak a budai könyvfestőműhelynek a hatását mutatja, amelynek több korvina díszítését is tulajdoníthatjuk. A kódex további sorsáról mindössze annyit tudunk, hogy valamikor a 18. század végén a Festetics család kezébe került, majd 1947-ben az Országos Széchényi Könyvtárba került. Nevét a Festetics családról kapta. A kiállítást Kertész Balázs rendezte.

TABULA HUNGARIAE. HAZÁNK ELSŐ NYOMTATOTT TÉRKÉPE

Méltó helyére került hazánk első nyomtatott térképe, egyik leghíresebb írott történelmi emléke, a *Tabula*

Hungariae néven ismert Lázár-féle térkép, amelyet 2007. június 19-én az UNESCO Világemlékezet Bizottsága 38 mű társaságában felvett a *Memory of the World* remekművei közé. A *Tabula Hungariae* 1528. május közepén Ingolstadtban jelent meg. E mappát évszázadokon keresztül csak leírásokból ismerhették a kutatók és az érdeklődők, míg 1880-ban váratlanul elő nem bukkan az ismeretlenség homályából. A híres bibliofil gróf, Apponyi Sándor vásárolta meg, és más ritkaságokkal együtt 1925-ben az ő adományaként került az Országos Széchényi Könyvtár régi és ritka könyveket őrző gyűjteményébe.

A *Tabula Hungariae*-térkép kéziratát készítő Lázár ma joggal tekinthetjük a magyar térképészet „Anonymus”-ának, mivel életéről, iskolázottságáról igen kevés ismerettel rendelkezünk. Bizonyos, hogy magyar volt, ám nem végzett egyetemet, kéziratának nyomtatásban való megjelenését nem érthette meg. Lázár kéziratát Johannes Cuspinianus, a bécsi egyetem rektora, a Magyarországon gyakran megforduló diplomata találta meg és vitte Bécsbe. Az eredeti kéziratot a ma ismert formára Georg Tannstetter, a bécsi egyetem tanára szerkesztette át, ő adott neki címet is, s talán ő készítette a latin és német nyelvű országleírásokat is. A térkép fametszetes nyomódúcát Ingolstadtban Petrus Apianus nyomdájában készítették. A nyomódúcra a több mint 1200 településnév az úgynevezett stereotypia eljárásával került fel, és ezt az új, korszerűnek mondható nyomtatási technológiát a világ éppen Petrus Apianusnak köszönheti. Ma a *Tabula Hungariae* az első teljes térkép, amely egykor a fenti módszerrel készült. A kiállítást Plihál Katalin rendezte.

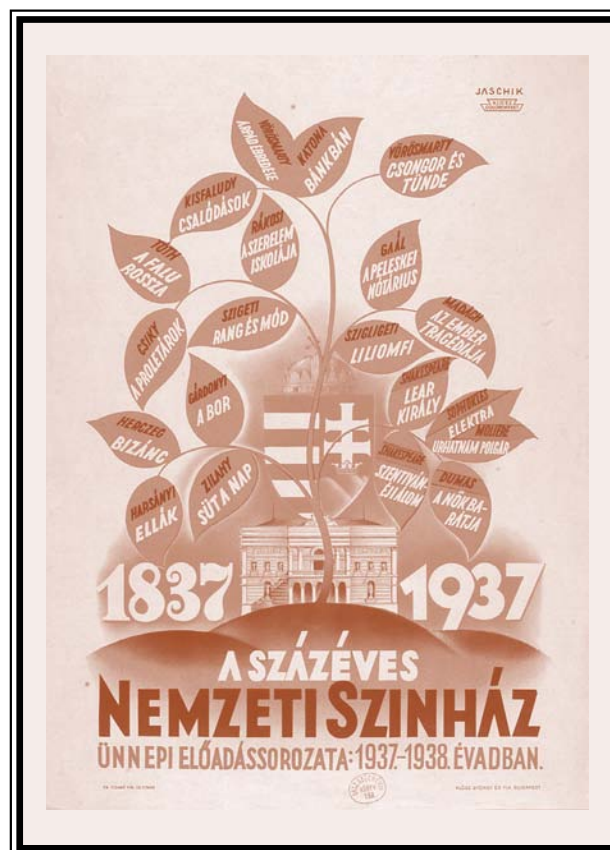
ÁRPÁD-HÁZI SZENT ERZSÉBET EMLÉKE RÉGI KÖNYVEK LAPJAIN

2007-ben emlékeztünk meg Árpád-házi Szent Erzsébet születésének 800. évfordulójáról, s szeptember 16. és 22. között került megrendezésre Budapesten a Városmisszió programsorozata. E két esemény tiszteletére volt látható az Országos Széchényi Könyvtárban 2007. szeptember 11-től 29-ig az „Árpád-házi Szent Erzsébet emléke régi könyvek lapjain” című kiállítás. Ereklényként a 13. századi szerző, Jacobus de Voragine hatalmas, a szentek életrajzát tartalmazó művének német nyelven kiadott, színezett fametszetekkel díszített kiadását láthattuk, amit Anton Koberger 1488-ban nyomtatott Nürnbergben. Az eredetileg latin nyelven írt hatalmas munka rendkívüli népszerűségét mutatja, hogy ezer fölötti kéziratát ismerjük, az Országos Széchényi Könyvtárban is található két 14. századi kézírata, amelyekből másolatot láthattunk a kiállításon. A többi vitrinben Szent Erzsébet életéhez kapcsolódó

művekből, kódexekből, nyomtatott könyvekből, újabb kori kéziratokból és az Árpád-házi szent képi ábrázolásaiból láthattunk összeállítást a középkortól a 19. század végéig. Zenei háttérként Liszt Ferenc Szent Erzsébet oratóriuma volt hallható, amelynek kéziratából és nyomtatott kiadásából ugyancsak láthatott néhány lapot a látogató. A kiállítást W. Salgó Ágnes rendezte.

ÉVFORDULÓK – ÖNARCKÉPEK. A NEMZETI SZÍNHÁZ

Hogyan ünnepelte színházát a nemzet, hogyan ünnepelte születésnapjait a Nemzeti Színház? Egy-egy jubileumon milyen gondolatok fogalmazódtak meg vele kapcsolatban múltjáról és jelenéről? Az ünnepi rítus milyen aktusain mely eseményeket emeltek ki történetéből, és az emlékezők-ünneplők hogyan kötötték ünnepüket az elődökhöz és az elődök ünnepeihez? Választ keresve e kérdésekre négy ünnep, három évforduló és három önarckép került bemutatásra – a kiállított tárgyak, dokumentumok e jeles napokat és eseményeket mutatták be. Az első ünnep a születés-megnyitás ünnepe: 1837. augusztus 22-én nyílt meg a Pesti Magyar Színház, 1840-től Nemzeti Színház. A első jubileum – a második ünnep: az 50. évforduló, amelyet 1887. szeptember 28-án ünnepeltek. A második jubileum – a harmadik ünnep: 1937. augusztus 22-én és október 25-én (a rendezvényeket két időpontra szétosztva és ünnepi bemutatósorozatot rendezve) emlékeztek meg a 100 éves Nemzeti Színházról. A harmadik jubileum – a negyedik ünnep: 1987. szeptember 21-én,

a Magyar Dráma napján rendezett díszelőadás zárta a rendezvényeket, és nyitotta a színház 150., ünnepi évadát. A kiállítást Rajnai Edit rendezte.

Összeállította Ekler Péter
ekler@oszk.hu

